

Een motiverende start in havo / vwo 4

Deel 1: wie zijn mijn leerlingen?

Door: Monique Metzemaekers en Theo Witte (2013)

Kenmerken van de klas

Veel bovenbouwdocenten hebben geen voorgeschiedenis met de leerlingen in 4 havo of 4 vwo. Bovendien kennen veel leerlingen elkaar niet omdat ze overal vandaan kunnen komen: ze zijn overgegaan, blijven zitten, doorgestroomd of afgestroomd. Leeftijden, leeservaringen en attitudes lopen hierdoor enorm uiteen.

Doelstelling

De leerlingen zijn zich bewust van het belang van literatuur in het algemeen en van het literatuuronderwijs in het bijzonder.

De leerlingen beschikken over een 'oriënteringsbasis' voor hun literaire ontwikkeling.

De leerlingen beginnen met een positieve attitude aan het literatuuronderwijs in de bovenbouw.

De docent kent van elke leerling het leesniveau, de interesses en voorkeuren.

Doel	Docentactiviteiten	Leerlingactiviteiten	Verantwoording
1 De leerlingen weten wat literatuur is.	Wat is literatuur? Leerlingen beantwoorden de vraag schriftelijk, de docent vervolgt met klassengesprek over kenmerken van literatuur en maakt aantekeningen op het bord: <ul style="list-style-type: none">• fictie (verzonnen, gemaakt)• hoogste vorm van taal (kwaliteit)• ...	Reageren eerst schriftelijk op de vraag (individueel) en nemen aantekeningen over van het bord.	Aansluiten bij de concepten van leerlingen en die ordenen.
2 De leerlingen zien het belang van literatuur in.	Literatuur is een verplicht onderdeel op school, overal ter wereld. Waarom? Leidt klassengesprek over het belang van literatuur en maakt aantekeningen op het bord: <ul style="list-style-type: none">• goed voor taalontwikkeling en woordenschat• goed voor algemene (persoonlijke) ontwikkeling, mensenkennis: literatuur brengt je in aanraking met andere mensen in andere situaties, je leert je te verplaatsen in 'vreemde' mensen en situaties• goed voor algemene (interculturele) ontwikkeling, kennis van de wereld: literatuur verbreedt je horizon• goed voor algemene (culturele) ontwikkeling: brengt je in aanraking	Reageren op de vraag en nemen aantekeningen over.	Betekenis geven aan literatuur (literatuur is belangrijk voor je ontwikkeling omdat ...).

		<ul style="list-style-type: none"> • met bekende Nederlandse schrijvers en romans • goed voor je hersenen: "Wat sporten is voor je lichaam, is lezen voor je geest."(Renate Dorrestein) • ... • 		
3	De leerlingen kennen het hoofddoel.	Docent introduceert kort het hoofddoel voor de komende 2 of 3 jaar: het is de bedoeling dat je je vermogen om literaire teksten te lezen ontwikkelt en in de komende jaren verder ontwikkelt zodat je steeds moeilijkere teksten kunt begrijpen en leert waarderen.	Neemt kennis van de mededeling.	Betekenis geven aan literatuurlessen
4	De leerlingen herkennen zichzelf als lezer in bepaalde typeringen.	<p>Om je te kunnen ontwikkelen moet je weten wat voor lezer je bent. Docent deelt strookjes uit (bijlage 1: met de niveaumschrijving, maar zonder nummer); in havo 4 zijn de strookjes van de eerste vier niveaus voldoende, in vwo 4 kunnen alle zes strookjes worden gebruikt. Nadat leerlingen hun bevindingen hebben uitgewisseld, nodigt de docent de leerlingen uit om het type te kiezen dat het meest bij hen past.</p> <p>Vraagt regelmatig om keuzes en ervaringen toe te lichten.</p> <p>Docent reageert positief en heeft ook serieuze aandacht voor leerlingen die niet van lezen houden of die gefrustreerd zijn geraakt.</p>	<p>Leerlingen lezen strookjes en strepen kenmerken aan die zij bij zichzelf herkennen.</p> <p>Wisselen uit en overleggen met elkaar.</p> <p>Kiezen een type.</p>	<p>Aansluiten bij verschillende niveaus en attitudes; veilig klimaat bevorderen.</p> <p>Leerlingen reflecteren over hun eigen gedrag als lezer en herkennen zichzelf. Ook de leerlingen die niet van lezen houden worden gezien.</p>
5	De leerlingen beschikken over een oriënteringsbasis waarmee zij inzicht krijgen in het literaire ontwikkelingsproces en zich doelen voor de korte en lange termijn kunnen stellen.	<p>Docent vraagt aan leerlingen om de strookjes in volgorde te leggen. Bespreekt volgorde en plaatst die in het perspectief van het hoofddoel: ontwikkeling van literaire competentie.</p> <p>Introduceert kort de website Lezen voor de lijst. Koppelt strookjes aan niveaus en laat zien dat leerlingen bij elk niveau boeken en opdrachten kunnen kiezen. (Het kiezen van boeken via de website komt in een volgende les aan de orde).</p> <p>Docent vermeldt eventueel dat leerlingen bij het examen voor een voldoende moeten laten zien dat ze tenminste niveau 3 (havo) of niveau 4 (vwo) moeten hebben bereikt.</p>	<p>Leerlingen overleggen met elkaar en bepalen de volgorde.</p> <p>Noteren URL van de website.</p>	Zowel de op volgorde gelegde strookjes als de website zorgen voor een oriënteringsbasis: waar ben ik, waar moet/wil ik naar toe en hoe kom ik daar?
6	De leerlingen reflecteren over hun eigen leesgeschiedenis, niveau, voor-	Oriëntatie op de leesautobiografie. Docent vraagt naar ervaringen van leerlingen met boeken per levensfase (op vaders/moeders schoot; groep 1 t/m 4; groep 5-8; onderbouw vo) – heeft ook aandacht voor negatieve ervaringen.	Leerlingen wisselen ervaringen uit, noemen titels, beargumenteren hun voorkeuren.	<p>Aansluiten bij voorkennis en attitudes.</p> <p>Prikkelen van herinneringen zodat leerlingen</p>

<p>keuren en interesses.</p>	<p>Schrijft eventueel per fase titels op het bord of laat boekomslagen van 'klassiekers' zien om het geheugen te prikkelen en het gesprek op gang te brengen (<i>Nijntje, Jip en Janneke, Brief voor de koning, De griezelbus, Harry Potter, etc.</i>).</p> <p>Neemt zelf ook een klassieker uit de eigen kinderjaren mee en vertelt daarover – In de film is dat <i>Jip en Janneke</i>. Leerlingen zijn vaak stomverbaasd als ze ontdekken dat hun opa en oma evenals hun ouders waarschijnlijk ook uit <i>Jip en Janneke</i> zijn voorgelezen.</p> <p>De docent sluit de les af met de instructie voor het schrijven van een leesauto-bio-grafie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Laat nieuwsgierigheid blijken naar het leesniveau en de interesses van de leerlingen. • Benadrukt dat het om een persoonlijk document gaat dat ze in de komende jaren nog enkele keren zullen gebruiken. • Stimuleert om er iets eigens en moois van te maken (laat eventueel enkele voorbeelden uit voorgaande jaren zien). • NB. Dit verslag kan eventueel als schrijfpodracht dienen en als zodanig worden beoordeeld (een leesautobiografie kunnen we beschouwen als een uiteenzetting met een chronologische opbouw). <p>Huiswerk: Leesautobiografie schrijven en inleveren.</p> <p>Leerlingen worden voor de volgende literatuurles van harte uitgenodigd om een boek mee te nemen dat ze willen gaan lezen of, als ze het zelf al hebben gelezen, willen tippen aan klasgenoten.</p>	<p>Moeten informatie inwinnen (bijv. via ouders) over hun leesontwikkeling en die beschrijven.</p>	<p>voldoende stof hebben voor het schrijven van hun leesautobiografie.</p> <p>Eigenaarschap versterken.</p> <p>Stimuleren van een positief, veilig klimaat voor het uitwisselen van allerlei leeservaringen, ook negatieve.</p>
-------------------------------------	--	--	---

Doorstart in vwo-5 (tussenbalans)

De hier geschetste situatie en problemen van heterogeniteit doen zich na de profielkeuze ook voor in vwo-5. Daarom is deze les in aangepaste vorm in principe ook zeer bruikbaar voor de doorstart in vwo 5 (en eventueel ook in havo 5 en vwo 6). Een belangrijk verschil is dat de leerlingen al een jaar literatuuronderwijs achter de rug hebben en al zijn begonnen met het lezen voor hun leeslijst en/of leesdossier. De belangrijkste aanpassing is dat in deze les niet 4 maar 6 strookjes worden gebruikt en de docent de leerlingen uitdaagt om hun **ambitie** te formuleren.

Het is onze ervaring dat leerlingen aan het begin van het schooljaar alert zijn voor wat hen te wachten staat. Daarom stellen wij voor om het 4^e schooljaar niet te eindigen maar het 5^e schooljaar te beginnen met het schrijven van een tussenbalans waarin de leerlingen met behulp van de niveaus van Lezen voor de lijst terug- en vooruitblikken (ambities) op hun literaire ontwikkeling.

Bijlage 1: 'Strookjes' Zes lezerstypen (beknopte typering van de leesniveaus)

Bijlage 2: Instructie leesautobiografie Havo 4

Bijlage 1 Zes lezerstypen

met dank aan Gertie Papenburg (Lauwers College, Buitenpost)

Belevend Lezen

Eigenlijk houd je (waarschijnlijk) niet van lezen, maar goed als het dan toch moet, lees je bij voorkeur niet al te dikke jeugdboeken, en het liefst boeken waarin veel gebeurt. De hoofdpersoon moet van je eigen leeftijd zijn. Jongens lezen dan graag avontuurlijke oorlogsboeken, meisjes boeken over problemen.

Herkennend lezen

Je hebt de (grootste) tegenzin tegen lezen overwonnen en je leest met niet al te veel moeite elk jaar de verplichte boeken. Jeugdliteratuur spreekt je zeker nog aan en ook populaire series, maar boeken met volwassenen in de hoofdrol vind je ook heel aanvaardbaar. Belangrijk is wel dat je je goed met de hoofdpersoon kunt identificeren. En het boek moet niet al te verwarrend zijn.

Reflecterend lezen

Je bent gemotiveerd om boeken voor school te lezen. Je interesseert je vooral voor de inhoudelijke kant van de boeken: ze moeten over psychologische, maatschappelijke of historische onderwerpen gaan. Je hebt ontdekt dat boeken iets vertellen over de wereld om je heen, dat ze je helpen om je eigen ideeën te vormen. Je vindt het ook leuk om over de inhoud van boeken te discussiëren.

Interpreterend lezen

Je leest 'echte' volwassenenboeken, en je hebt ook oog voor *hoe* de schrijver het verhaal vertelt. De stijl en de opbouw mogen best wat ongewoon zijn, want je wilt je wel aanpassen. Ook wil je wel kennismaken met enkele bekende werken uit de canon. Je hebt geleerd om *zelf* een oordeel te vormen over het boek, op grond van allerhande argumenten. Bovendien kun je al behoorlijk op eigen kracht doordringen in de betekenis van de tekst en het thema vaststellen. Wat je nog niet goed kunt, is overzien wat voor plaats het boek in de literatuur heeft.

Letterkundig lezen

Je kunt complexe boeken lezen, en verschillende betekenislagen in boeken onderscheiden. Je leest boeken niet alleen meer om de gebeurtenissen erin, maar bijvoorbeeld ook omdat ze door anderen bijzonder gevonden worden. Ook kun je niet alleen moderne maar ook oudere werken lezen, en je kunt ze plaatsen in de cultuurhistorische context, of daar tenminste zelf onderzoek naar doen met behulp van secundaire literatuur. Je kunt ook behoorlijk met anderen van ideeën wisselen over gelezen boeken.

Academisch lezen

Literatuur is voor jou min of meer dagelijkse kost; je bent een beetje een *freak*. Je gaat graag je eigen(zinnige) gang. Je legt allerlei verbanden tussen door jou gelezen boeken en kennis op heel andere gebieden. Je leest ook graag boeken die tussen de regels door naar andere boeken verwijzen; omdat je veel gelezen hebt, zie je die dwarsverbanden ook. Als je leraar Nederlands niet oppast, vind je hem al gauw burgerlijk en een *nitwit*; maar als-ie een beetje meevalt, kun je nog aardig wat van hem leren.

Bijlage 2

INSTRUCTIE LEESAUTOBIOGRAFIE Havo 4

Je gaat in H4 en H5 boeken lezen voor je leesdossier. In H5 heb je een mondeling schoolexamen over deze boeken.

Hoe zorg je ervoor dat je de boeken kiest, die jou aanspreken? Dat is best lastig want iedereen heeft een eigen smaak en eigen ervaringen met lezen. Als je in een bibliotheek of boekwinkel rondkijkt, zie je ook nog eens dat er heel veel boeken zijn om uit te kiezen. Daarom schrijf je een leesautobiografie. Dat is jouw persoonlijke 'leesgeschiedenis'. Met deze informatie kunnen we op boekenjacht.

Je begint met **Vroeger, toen ik klein was** en je verwerkt in de leesautobiografie in ieder geval de volgende vragen:

1. voorlezen

Las je vader/moeder/oppas/... vroeger voor? Weet je nog uit welke boeken? Had je een favoriet boek/sprookje/verhaal?

2. basisschool

Las de juf/meester voor? Zo ja, uit welke boeken? Wat vond je daarvan? Wanneer ging je zelf boeken lezen? Las je veel/weinig? Welke boeken?

3. thuis

Wordt er bij jou thuis graag/weinig/met tegenzin gelezen? Heb je eigen boeken? Zelf gekocht of gekregen? Wat voor boeken? Praten jullie thuis over boeken?

4. middelbare school tot H4

Wat las je in klas 1/2/3? Als je dit schooljaar voor het eerst op Het Hogeland College zit, vertel dan over wat je gelezen hebt op je vorige school. Moest je verplicht boeken lezen? Zo ja, hoeveel? Als je bent blijven zitten, vertel dan over je ervaringen met het lezen vorig jaar.

5. persoonlijke top-5

Rond je leesgeschiedenis af met een persoonlijke top-5 aller tijden en motiveer je keuzes.

6. wat voor lezer ben je?

Je hebt verschillende typen lezers bekeken en jezelf ingedeeld. Vertel waarom je juist dit type lezer bent. Wat vind je fijn? Wat vind je lastig?

7. plannen voor H4

Welke boeken wil je lezen dit schooljaar? Waarover moet een boek dat jou aanspreekt, gaan? Hoe ga je boeken zoeken? Wat verwacht je van je docent Nederlands?

De vragen zijn de kapstok voor je tekst. Je mag natuurlijk méér vertellen. Maak er in elk geval een goed lopende en in goed Nederlandse geschreven tekst van.

Je levert de getypte tekst volgende week maandag 26 september in.

SUCCES!